

ערב רב

דוד שפרבר | ביקורת | 12/04/2010

איך להסביר אמנות לאספני מזכרות מהשוואה

טראומת השואה נבחנת בקביעות ביצירותיהם של אמנים מקומיים. זהו אחד מענפיו הבולטים של העיסוק בנושא ה"זיכרון", שמהווה תימה מרכזית ביצירה הישראלית. עבודות עכשוויות בנושא ניתפסות לרוב כמתריסות, והן גוררת סביבן דיון ציבורי מתלהם. אכן, לרוב מדובר ביצירות טורדות מנוחה בעיקר בגלל שהן מטפלות בנושאים רגישים בצורה שונה מהדרך שבה מקובל לעסוק בהם. היצירות הללו לרוב [...]

ציור

טראומת השואה נבחנת בקביעות ביצירותיהם של אמנים מקומיים. זהו אחד מענפיו הבולטים של העיסוק בנושא ה"זיכרון", שמהווה תימה מרכזית ביצירה הישראלית. עבודות עכשוויות בנושא ניתפסות לרוב כמתריסות, והן גוררת סביבן דיון ציבורי מתלהם. אכן, לרוב מדובר ביצירות טורדות מנוחה בעיקר בגלל שהן מטפלות בנושאים רגישים בצורה שונה מהדרך שבה מקובל לעסוק בהם. היצירות הללו לרוב מכוונות ליצר שיח חדש המונגד באופן טוטאלי לדרך שבו מטופלת השואה ביצירות המקומיות. למעשה, השגבת והרחקת השואה ל"פלנטה אחרת", שהיתה מקובלת בעבר, פינתה את מקומה כבר מזמן לטובת תפיסות חדשות – ציניות, ישירות ופרגמטיות יותר.

ארזו ישראלי - פרט מתערוכה בגלריה גבעון

עיסוק ישיר בדמויים נאציים הוא ציר מרכזי בענף זה. חיים מאור הנכיח פרגמנטים מחלום הבלהות הזה; רועי רוזן ביקש להיכנס לקרביו של הרוצח; רם קציר הציג חוברות צביעה תמימות למראה, שלאחר צביעתן מתגלים בהן דימויים מכרזות נאציות; דוד וקשטיין יצר את דיוקנו של היטלר בפסיפסים; אורי קצנשטיין עשה שימוש נרחב בצלב הקרס ובשפם של היטלר; דינה שנהב הציגה קצינים נאצים עשויים מחרוזים; בועז ארד עטה על פניו מסיכה של היטלר, ושיבש בעבודות וידאו את מופעו של הפירר, ועוד. כל אלה מגלים אובססיה ויחס לא פתור לתוקפן הנאצי, וכולם משתלבים במהלך אמנותי שנועד בפירוש גם להרגיו. בנוסף, בשדה האמנות הישראלי העכשווי, שילובים והקבלות בין המציאות המקומית המסוכסכת לזוועות השואה הם עניין שבהרגל, ודומה כי המהלך הזה כבר מוצא והפך בעצמו לקלישאה.

עבודותיו של ארזו ישראלי המציג כעת במוזיאון תל אביב לאמנות כמסגרת אשכול תערוכות שלב הגמר בפרס גוטסדינר לאמנות ישראלית (אוצרת: אלן גינתון), נידמות כ"תורך" – מעין רוח בנייים המתחברת לעיסוק הפרובוקטיבי הנפוץ, אבל בפרוש לא לסרקום שבו. יתכן שמדובר בשלב ביניים, רגע לפני שאופנה חדשה תכבוש את הבמה בתחום זה. ישראלי אמנם לא מוותר על האירוניה, אבל עבודתו נוסקת מעבר לכך כשהוא מגלה פנים במאפייני קלישאה ופאתוס שבדקו בעיסוק בוחרון. סמלים הקשורים לשואה עולים לא פעם בעבודותיו.

בתערוכה "ליל שישי" שהוצגה בשנה שעברה בגלריה גבעון הציג ישראלי שולחן ערוך שסביבו חנה רכבת שחורה עליה חקוק סמל ה.ס.ס. על השולחן הונחה חלה יצוקה, והמרק שבתוך הקערות המונחות על השולחן היה למעשה יציקת אפוקסי. מה שנראה כשרידים של תרבות (שולחן שישביו נעדרים) סימל למעשה גם את התאבנותו של הזכרון (בעבר יצק ישראלי זרי זכרון בבטון).

ישראלי תופר ותולש מגופו חומרים בעלי סמליות מקומית. בעבר תלש פרחים אדומים שנתפרו לגופן בעבודת וידאו אחת, ובאחרת הופיעה אמו כשהיא מחזיקה אותו בתנוחה קלאסית של פייטה ומורטת נוצות הדבוקות אל גופו בשעווה. כך הופכים הזיכרון והסמל לקלישאה או בדיחה – הסמל מתרוקן מתוכנו: בעבודת וידאו שהוצגה בתערוכה בגלריה גבעון נראה האמן כשהוא מלמד איך להכין טלאי צהוב מווייף. בעבודה אחרת הוא מופיע כשהוא תופר אל גופו טלאי ומורט אותו. השימוש האגרסיבי הזה בגוף מתחבר למסורת המוכרת של אמנות גוף, שבהקשר הישראלי עסקה כבר בשנות ה-70 בכאב, במיוחד בהקשרים יהודיים מובחנים.

מעבר להתאבנות הזכרון שעשויה לנבוע מעודף פאתוס, גם המצאת הזיכרון וזיופו עולים דרך אובייקטים מתוך אוסף פריטי שואה מוויפם שרכש ישראלי באינטרנט. פריטים אלה מוצגים כעת במוזיאון חיפה לאמנות. בתערוכה בגלריה גבעון הוצגו בצד האובייקטים גם התכתבויות של האמן עם המזכרים.

ארז ישראלי - מתוך התערוכה במוזיאון תל אביב

גם בתערוכתו של ישראלי המוצגת כעת במוזיאון תל אביב לאמנות עולים הפאתוס והתאבנות הזיכרון. ישראלי גם מתדיין כאן עם כליונו או מסמוסו של האתוס. בעקבות האמן הגרמני יוהן בויס, נסיון כמה אמנים ישראליים בשנות השבעים לכונן שפה המנכיחה אתוס רוחני שמאניסטי. בכניסה לחלל התצוגה הציב ישראלי מעין פייטה קלישאתית-קישית. בוויטרינת זכוכית ניצב ארנב מפוחלץ המחזיק בידיו מטה (מברזל בניין) ובובה מוזהבת של בויס, המתקשרים למיצג המפורסם של בויס "איך להסביר תמונות לארנבת מתה" (דיסילדורף, 1965). ישראלי הופך את המיצב המקורי כשהוא נותן בידי הארנבת את בויס ולא להיפך. על הקיר תלויה כרוזה המעוותת את שם המיצג המקורי. כתוב בה באנגלית: "איך להסביר תמונות לבויס מת" (יצירה זו מוכירה מאוד עבודה עם כתובת דומה שיצר האמן יוסף צמח בשנת פטירתו של בויס). הפייטה כבר עלתה בעבר ב "אל מלא רחמים" – עבודת וידאו של ישראלי בה הוא נראה אוחז באמו ונאחז על ידיה, לקול תפילת אל מלא רחמים שהואטה.

בנוסף מהדהדים בתערוכה זו אובייקטים טקסיים תוך כדי שהם מאובנים רק בכדי לשוב ולתהות על תקפותם: ספרי תורה המזכירים גם טורסו בתנוחות גוף עדינות, הם למעשה יציקות בטון. הרימונים שבראש הספרים נראים כמבנים דקורטיביים ה"פורחים באויר". השדה המשונה הזה מזכיר בית קברות. האוכור הקלישאתי של בויס הגרמני ולצידו שדה ספרי התורה מבטון נוגע בזיכרון וכאילו מבסס מיתולוגיות תרבותיות באותו אופן ובאותו זמן שהוא גם מערער עליהן. כך נידמים האובייקטים כמאובנים גם כשהם מוצגים ברוב הדר על פדיסטלים במוזיאון. איך מסבירים אמנות לאמן-שמן מת? שואל ישראלי בכרוזה, ולמעשה התערוכה אוילי שואלת איך יוצרים אמנות המתייחסת למת, לזכרון ולפולחנו – בויס השמאן מת, גם ספרי התורה עורטלו מחיותם, ונשארה רק תחושה של אובדן – ואין מי שיתקן.

ארז ישראלי ג'והן בויס גלריה גבעון דוד שפרבר מוזיאון תל אביב פרס גוטסדינר שואה

ציץ לייק 0 שתף/שתפי

מיון לפי השנות ביותר

4 תגובות על איך להסביר אמנות לאספני מזכרות מהשוואה

כתוב יפה מאד...
כל הכבוד לארז ישראלי
יום | 12 אפריל 2010, 20:41 | [הגב](#)

כתוב יפה מאד...
כל הכבוד לארז ישראלי
יום | 12 אפריל 2010, 20:41 | [הגב](#)

תודה על הביקורת המעניינת ועל ההיכרות עם עבודתו של ארז ישראלי. רציתי רק לומר שאני לא מסכים לתיאור שלו כניצב בתוך בין שתי הנישות שהצגת. אני סבור ששדה העיסוק בשואה באמנות ישראלית מורכב יותר, ושהקוטביה בין פאתוס הפלנטה האחרת לבין גישות עכשוויות וציניות נראית כזו בעיקר בעיני הממסד. מבחינת הממסד, כל מה שלא נוגע בשואה בדיוק בדרך אותה התווה חוטא בציניות ובחילול קודש – אבל זה לא בהכרח המצב לאשורו קודם כל, בסיס האופוזיציה לגישת הפלנטה האחרת איננה ציניות ופרובוקטיביות – הגישה הזו קיימת כמובן, אבל היא רק אחת מהגילויים של משהו יסודי יותר, שהוא ההתייחסות לשואה כעומדת בתוך ולא מחוץ להיסטוריה, ממנה נובעים מחשבה, אכזרות וצינונים שבבדלים מאותו אלם וזכרון ריטואלי פורמלי המבוסס על הגישה של 'אי אפשר להבין'

Erev Rav איך להסביר אמנות לאספני מזכרות מהשואה | ערב רב

אבל מה שחשוב יותר לציין הוא ששדה העיסוק האמנותי בשואה באופן כללי, והמעבר אותו איזכר שפרבר מהעיסוק בקורבן לעיסוק ברצחיים באופן ספציפי, איננו בהכרח מציין חציית קווים מהפלטנה האחרת להיסטוריה. במקרים רבים ההיפך הוא הנכון, והמעבר לעיסוק בנאצים עצמם הוא בעצם מעבר לאספקט אחר של מיסטיפיקציה א-היסטורית.

אלמנט נוסף באמנות עכשווית שאי אפשר לשייך לאחד מהקטבים הנ"ל בקלות הוא נסיונות לחקור ולהתחקות אחר הקיום היהודי שקדם לשואה (לדוגמה אצל רותי נמט) או נסיונות לדמיין מה היה אילו הקיום היהודי באירופה לא היה נקטע (לדוגמה אצל יעל הרוסנסקי).

לצערי, ובמידה מסוימת באשמת, התערוכה "וואנדרירס" שהשתתפתי באצירתה, שהציגה אמנות עכשווית העוסקת בשואה ובנאציזם כברלין ב-2003, וכללה חלק מהאמנים שהוזכרו בכתבה, הובנה בעיקר בחלק מה'אנר הפרובוקטיבי-ציני, כשכוונותיה היו מורכבות ושלאפתניות יותר. 'וואנדרירס' ניתסה לתוך ולפשר בין הגישה הא-היסטורית להיסטורית, ולהצביע על סינתזה ביניהן, מכיוון שראתה ערך וחשיבות בשתייהן.

קודם כל, הפלטנה האחרת איננה מחוץ להיסטוריה במונח בו היא משולבת בתרבות הפופולרית עליה נדלנו ואותה אהבנו. חלק גדול מהעבודות ב-'וואנדרירס' עסקו דווקא בשברון הלב של הגירוש מגן-העדן של הראייה הא-היסטורית, ושל היכולת להאמין ללא ביקורת באתוס הפלטנה האחרת, ולחזות אותו כקתרוסי רגשי. יש כאן אמביוולנטיות – הבנה של חשיבות והכרחיות הביקורת, המשולבת בהתפרקות מלנכולית בתמימות שלפני הנגיסה בעין הדעת ההיסטורית.

אבל ברמה עמוקה הרבה יותר, וברוח תיאוריות הקאוס של שנות התשעים, תהליך היסטורי אכן יכול להוביל, עם מסה קריטית של גורמים מדידים, לאירוע שחורג מהצפוי, מהמדיד, ומהמוכן אך ורק בכליו שלו.

הפלטנה האחרת קיימת גם בהקשר חיובי – סוג האירועים המכונה 'מהפיכה' יכול להיותפס כחריגה מקבילה מהרצף ההיסטורי, אבל על הקצה השני של המנעד החיובי – אופוריי במקום טראומטי.

אמנות בהקשר זה היא הטריטוריה שמאפשרת את החופש המירבי לנסיונות סינתזה שכאלה

אבי פיטשון | 14 אפריל 2010, 17:14 | [נגב](#)

[...] בנושא (של יוצרים שונים וביניהם רותי נמט, מאיה ו'ק וארו ישראל). "הקרמיקה היהודית" הזאת (כפי שמכנה אותה האמן) [...]

"כשנרשני מצייר, יש אלוהים" | ערב רב Erev Rav | 6 דצמבר 2010, 21:14 | [נגב](#)

כתיבת תגובה

האימייל לא יוצג באתר. שדות החובה מסומנים *

התגובה שלך

* שם

* אימייל

אתר

.This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed](#)